

پیش‌بینی سازگاری عاطفی، اجتماعی و آموزشی دانش‌آموزان بر اساس ابعاد سرشت و منش

جعفر حسینی فر^۱

محمد بخشی مشهدلو^۲

حسین احمد خانی^۳

ناصر نوروزی^۴

سعید بابائی حفظ آباد^۵

چکیده

هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی سازگاری عاطفی، اجتماعی و آموزشی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره دوم شهر گرمی بر اساس ابعاد سرشت و منش می‌باشد. روش پژوهش از نوع همبستگی و جامعه آماری این مطالعه را تمام دانش‌آموزان پسر سال دهم دبیرستان شهر گرمی در سال تحصیلی ۹۴-۹۵ تشکیل داده است. از این جامعه آماری، نمونه‌ای به تعداد ۲۹۵ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شد. برای سنجش متغیرهای مورد مطالعه از پرسشنامه‌های سرشت و منش، پرسشنامه سازگاری و پرسشنامه جمعیت‌شناختی استفاده شد. داده‌های پژوهش با روش‌های همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد که منش (۰/۷۱-) و سرشت (۰/۶۷-) با سازگاری نوجوانان رابطه منفی معناداری دارند. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که در مجموع، ۵۴ درصد واریانس مربوط به سازگاری توسط سرشت و منش تبیین می‌شود. همچنین ابعاد خودراهبری، همکاری و پشتکار مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده سازگاری نوجوانان بودند. این نتایج تلویحات مهمی در آسیب‌شناسی مشکلات سازگاری دارد. بر این اساس، متخصصان می‌توانند از این نتایج برای پیشگیری و درمان مشکلات سازگاری استفاده کنند.

کلید واژه: سرشت، منش، سازگاری، دانش‌آموزان

۱ - نویسنده مسؤل: کارشناس ارشد روانشناسی دانشگاه علامه طباطبایی تهران Email: jafarhoseinifar@yahoo.com

۲ - دانشجوی دکتری تخصصی روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل

۳ - کارشناس ارشد روانشناسی کودکان استثنایی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

۴ - کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی

۵ - کارشناس ارشد روانشناسی بالینی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار

مقدمه

نوجوانی یکی از دوره‌های مهم زندگی است که با تغییرات فیزیولوژیکی، روانشناختی و اجتماعی قابل توجهی همراه می‌گردد که این تغییرات بر سازگاری نوجوانان اثرات مهمی بر جای می‌گذارد. سازگاری توانایی آمیزش، انطباق، مصالحه، همکاری و کنار آمدن با خود، محیط و دیگران تعریف شده است (ساگی و راجا، ۲۰۰۹). سازگاری متأثر از فاکتورهای اجتماعی، روانی و زیستی است، به طوری که عواطف منفی حاصل از مشکلات اجتماعی و یا مشکلات جسمانی، با ایجاد مشکلات روانشناختی (ریگی، ۲۰۰۳؛ گراهام، بلمر، ۲۰۰۳) می‌توانند این فرایند را با وقفه مواجه کنند (لیو-ویسل، ناتمن-شوارتز، استرنبرگ، ۲۰۰۶).

سازگاری یک مفهوم نسبی است و تحت تأثیر فرهنگ‌ها و اعتقادات از جامعه‌ای به جامعه دیگر فرق می‌کند؛ به عنوان مثال شاید رفتاری خاص در کشوری مسلمان سازگار تلقی شود؛ ولی در کشوری دیگر و بر حسب اعتقادات آنان ناسازگارانه باشد. از طرفی دیگر رفتار آدمی تحت تأثیر عوامل مختلفی؛ از جمله خانواده، مدرسه، گروه همسالان و سایر عوامل فردی و اجتماعی و زیستی قرار دارد و شخصیت انسان در صورتی به کمال می‌رسد که بین او و محیط پیرامونش تعادل و تعامل مناسبی صورت پذیرد. فشارهای اجتماعی به وضوح تأثیر فراوانی بر رفتار فرد دارد. از طرفی دیگر انسان موجودی انعطاف‌پذیر است. او نه تنها با محیط سازگار می‌شود؛ بلکه محیط را بر طبق خواسته‌های خود دگرگون می‌کند. بنابراین سازگاری و هماهنگ شدن با خود و محیط پیرامون خود برای هر موجود زنده‌ای ضرورتی حیاتی است، تلاش روزمره آدمیان جملگی بر حول سازگاری دور می‌زند. هر انسان هوشیارانه یا ناهوشیارانه می‌کوشد، نیازهای متنوع و گاه متعارض خود را در محیطی که در آن زندگی می‌کند، برآورده سازد. در شکل‌گیری سازگاری عواملی چون شیوه‌های تربیتی، عوامل آموزشی، ارزش‌ها و اعتقادات حاکم، گروه همسالان، خانواده و آموزش و پرورش مؤثر است.

کاملاً بدیهی است که نوجوانان و جوانان، حاملین اصلی فرهنگ و تمدن در هر جامعه‌ای به شمار می‌روند و این در حالی است که در کشور ما این فشار با ناسازگاری‌هایی از قبیل اختلالات روانی، اعتیاد، فرار از منزل، بزهکاری و مواجهند که این مشکلات می‌تواند برخاسته از سرشت و منش در آنان باشد؛ به طوری که آمارها نشان داده تقریباً ۲۰٪ از نوجوانان و جوانان هر ساله مشکلاتی را در زمینه سلامت روان تجربه می‌کنند. بررسی‌های دفتر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی وزارت آموزش-

¹ - Saghi, Rajai

² - Rigby

³ - Graham, Bellmore

⁴ - Lev-Wiesel, Nuttman-Shwartz, Sternberg

و پرورش کشور نیز نشان داده که ۱۳/۵٪ از جمعیت دانش‌آموزان کشور که جمعیتی بیش از دو میلیون نفر را در بر می‌گیرد، در معرض خطر اعتیاد قرار دارند (نیکوگفتار، ۲۰۰۶). هم‌چنین برزگر ضمن بیان این مطلب که در سال‌های اخیر فرار از منزل در دختران نوجوان افزایش یافته، به ذکر آماری در این رابطه پرداخته است: بر اساس گزارش سازمان بهداشت جهانی در سراسر جهان بیش از ۱۰۰ میلیون نوجوان از خانه‌های خود فرار می‌کنند که از این تعداد ۷۴٪ دختر و ۲۶٪ پسر می‌باشند (برزگر، ۲۰۰۲). نگاهی دقیق به مکانیزم مشکلات مذکور نشان می‌دهد، کاستی‌هایی که در صلاحیت‌های هیجانی یا اجتماعی افراد به وجود آمده، زمینه‌ساز چنین مشکلات بفرنجی گردیده است و راهبردهای پیشگیرانه یا اصلاحی که به خوبی سازماندهی شده باشند، می‌توانند نوجوانان را در مسیر صحیح نگاه دارند.

روان‌شناسی به عنوان علمی که رفتار و فرآیندهای ذهنی انسان را مورد مطالعه قرار می‌دهد امروزه بیش از پیش در خدمت آموزش و پرورش برای بهبود فرایندهای یادگیری و آموزش قرار گرفته است. نتایجی که از مطالعات مربوط به تفاوت‌های فردی در زمینه سرشت و منش به دست آمده است بیانگر این مطلب است که افراد در چگونگی برخورد با یک تکلیف با هم تفاوت دارند، اما این تفاوت‌ها نشانگر سطح بهره‌هوشی یا الگوهای توانایی به خصوص آن‌ها نیست، در عوض بیشتر به شیوه‌های ترجیحی آن‌ها برمی‌گردد که افراد مختلف برای پردازش و سازمان‌دهی اطلاعات به کار می‌گیرند. یکی از عوامل انگیزشی - شناختی دانش‌آموزان که بر ابعاد مختلف زندگی آن‌ها از جمله سازگاری عاطفی، اجتماعی و آموزشی تأثیر دارد سرشت و منش است.

روان‌شناسان همواره بر اهمیت پرداختن به الگوهای اساسی رفتار در انسانها تاکید کرده‌اند و در این مسیر کاوشهای زیادی برای دستیابی به ابعاد اصلی شخصیت سامان داده شده است (کاوایی و پورناصح، ۱۳۸۴). کلونینجر با تأکید بر پارامترهای زیست‌شناختی، یک چهارچوب نظری محکم در باب شخصیت پدید آورده است که هم شخصت بهنجار و هم شخصیت نابهنجار را در بر می‌گیرد بر اساس این دیدگاه، شخصیت از اجزای سرشت و منش تشکیل شده است (ابوالقاسمی و همکاران، ۱۳۹۰). منش شامل دریافتهای منطقی درباره خود، دیگران و دنیا است و بیشتر ویژگی‌هایی را شامل می‌شود که تحت تأثیر عوامل محیطی در ساختار شخصیتی فرد پدید می‌آید. منش، به خودپنداره‌ها و تفاوت‌های فردی در اهداف، ارزشها و انتخابهای فرد و معنی تجربه‌ی او در زندگی بر می‌گردد که متأثر از یادگیری اجتماعی بوده و در طول زندگی رشد می‌کند. کلونینجر (۱۹۹۴) سه بعد را برای منش در نظر گرفته است: خودراهبردی^۱، همکاری^۱ و خودفراروی (کلونینجر و شوراکیک،

^۱ -Self- direction

۲۰۰۵). سرشت، اساس وراثتی هیجان‌ها و یادگیری‌هایی است که از طریق رفتارهای هیجانی و خودکار کسب می‌شود و به عنوان عادات قابل مشاهده در اوایل زندگی فرد دیده می‌شود و تقریباً در تمام طول زندگی ثابت باقی می‌ماند (کاپلان و سادوک، ۲۰۰۳). کلونینجر مدل عصبی-زیستی^۳ خود را برای توضیح ابعاد سرشت ارائه کرد (کلونینجر، ۱۹۸۷ و ۱۹۹۱). وی معتقد است که سامانه‌های سرشتی در مغز دارای سازمان‌یافتگی کارکردی^۴ متمشکل از سامانه‌های متفاوت و مستقل از یکدیگر برای فعال‌سازی، تداوم و بازداری رفتار در پاسخگویی به گروه‌های معینی از محرک‌هاست. کلونینجر چهار بعد برای سرشت معرفی کرده است: نوجویی^۵، آسیب‌پرهیزی^۶، وابستگی^۷ به پاداش^۸ و پشتکار^۹ (کاوایانی، ۱۳۸۲). تفاوت‌های فردی در ابعاد سرشتی، شکل دهنده فرآیند پردازش اطلاعات حسی و مؤلفه‌های یادگیری‌های نخستین به ویژه شرطی‌سازی پاسخهای رفتاری ناهوشیار می‌باشد. سرشت به عنوان سوگیری ارثی در هیجان‌ها و یادگیری مفهوم بندی شده که زیربنا و اساس اکتساب صفات رفتاری خودکار و هیجان‌مدار و عاداتی است که در سالهای اولیه زندگی قابل مشاهده هستند و تقریباً در طول زندگی فرد، پایدار می‌باشند. هر یک از ابعاد اساسی چهارگانه سرشتی یک صفت دارای توزیع طبیعی است که تقریباً ارثی، قابل مشاهده در کودکی و نسبتاً پایدار در طول زمان می‌باشد و تا حدودی توانایی پیش‌بینی رفتار فرد در بزرگسالی را دارند. تفاوت‌های سرشتی که در ابتدا ثابت نیستند، تمایل به تثبیت در طول سال دوم و سوم زندگی دارند (سادوک، ۲۰۰۷).

نتایج تحقیقات انجام شده ارتباط معنی‌داری را بین برخی از ابعاد سرشت و منش با اقدام به خودکشی (بیرامی و عبدالله‌زاده، ۱۳۹۱؛ فارمر و همکاران، ۲۰۰۱؛ برزو و همکاران، ۲۰۰۶؛ بکرا و همکاران، ۲۰۰۵)؛ تنظیم شناختی هیجان (غلامرضایی و همکاران، ۱۳۹۳)؛ اعتیاد به مواد مخدر (کریمی و همکاران، ۱۳۹۲)؛ پورنقاش تهرانی و همکاران، ۲۰۱۱؛ الی بن و همکاران، ۲۰۰۴؛ آیورن و همکاران، ۲۰۰۷)؛ ابوالقاسمی، کیامرثی و مومنی، ۱۳۹۲) افسردگی (هانسن و همکاران، ۱۹۹۸)؛ پیرسون و هیچرت، ۲۰۱۱؛ ریچتر، پولاک و ایسمان، ۲۰۰۳)؛ اختلال فوبی اجتماعی (ساویا و نتو، واینا و

1-Cooperative

2-Self-transcendence

3-Neurobiological

4-Functionally organized

5-Seeking Novel

6-Harm Avoidance

7-Reward Dependence

8-Persistence

9-Farmer A, Redman K, Harris T, Webb R, Mahmood A, Sadler S, et al.

2-Berzu and et al.

3-O. Le Bon

4-Peirson and Heuchert

5-Richter, Polak and Eisemann

مارکیو ۲۰۱۰؛ مرتبرگ و بجروت و ویستت؛ ۲۰۰۳؛ لاجنرگ و همکاران، ۲۰۰۷؛ اضطراب جدایی (مرتول و آلکین، ۲۰۱۲؛ خورشید وند و همکاران، ۱۳۹۴؛ فرید حسینی و همکاران، ۱۳۸۶) نشان می‌دهد.

با توجه به نرخ شیوع و بروز مشکلات سازگاری در مدارس در دوره نوجوانی و هزینه‌های وافر دولت در این زمینه و استقبال فراوان خانواده‌ها و دانش‌آموزان از خدمات مشاوره‌ای و یاری‌رسانی و هم-چنین کمبود مطالعات در این زمینه و از آنجایی که نتایج تحقیقات بیانگر اختلاف نظرهای زیادی در این خصوص است. از ضرورت‌های دیگر انجام پژوهش حاضر این است که بیشتر مطالعات نشان می‌دهند که معمولاً معلمان از استراتژی‌های مورد استفاده دانش‌آموزان سازگار و ناسازگار آگاه نیستند. مسأله‌ای که وجود دارد این است که برخی معلمان نمی‌دانند مشکلات سازگاری دانش‌آموزان به دلیل ناهمسانی مباحث انگیزشی و شناختی دانش‌آموزان و استراتژی‌های مورد تأکید خود آن‌ها است (اومالی و چاموت^۵، ۱۹۸۷، به نقل از سریواستاوا، ۱۹۹۷). با توجه به این که دانش‌آموزان آینده‌سازان این مرز و بوم هستند و نیز در فرایند تحول و هویت‌یابی و بلوغ قرار دارند. لذا ضروری است که سرشت و منش دانش‌آموزان سازگار و ناسازگار شناسایی شوند تا در صورت لزوم نسبت به تغییر آن‌ها و یا آموزش استراتژی‌های خاص (شناختی و انگیزشی) و تقویت مهارت‌های شناختی متناسب با آن‌ها با استفاده از روش‌های مناسب اقداماتی انجام گیرد. از ضرورت‌های دیگر انجام این پژوهش این است که شناخت و آگاهی افراد از سرشت و منش خود می‌تواند در جهت خودمدیریتی و استفاده از امکانات متناسب با وضعیت خود سودمند باشد، کاربرد این مسأله به ویژه در حوزه سازگاری روانی، اجتماعی و آموزشی این مورد خواهد بود که دانش‌آموزان عادی را از نقاط ضعف بالقوه خودشان آگاهی داده و به دانش‌آموزان مکانیزم‌هایی را آموزش دهیم که خود را با محیط‌شان بهتر انطباق دهند.

در خصوص ضرورت دیگر انجام این پژوهش، می‌توان به این مورد اشاره کرد که مطالعه و تحقیق در حیطه سرشت و منش برای مجریان و مدیران و معلمان مدارس نیز سودمند می‌باشد با شناخت و آگاهی مسئولان مدارس از سرشت و منش و تأثیرگذاری آن بر فعالیت‌های روانی، اجتماعی، تحصیلی و آموزشی به ضرورت اقدامات کمکی در این زمینه واقف شده و با ایجاد جو و امکانات مناسب برای تمامی دانش‌آموزان از قبیل مشاوره تحصیلی و برنامه‌های آموزشی اقدامات دیگر تجارب تربیتی و آموزشی دانش‌آموزان را افزایش می‌دهند. با عنایت به مطالب ذکر شده این پژوهش با هدف پیش‌بینی سازگاری

9- Savoia , Neto , Vianna and Márcio Bernik

10- Mörtberg , Bejerot and Wistedt

11-lachner

12- Mertol and Alkin

⁵ - Omalley & Chamot

عاطفی، اجتماعی و آموزشی دانش‌آموزان بر اساس سرشت و منش انجام شد. لذا این تحقیق در صد است میزان سازگاری عاطفی، اجتماعی و آموزشی دانش‌آموزان را بر اساس سرشت و منش پیش‌بینی کند و در پی این سؤال است که آیا سرشت و منش بر سازگاری عاطفی، اجتماعی و آموزشی دانش‌آموزان تأثیر دارد؟ و سهم تأثیر هر کدام چقدر است؟ و بهترین پیش‌بینی کننده سازگاری کدامین مؤلفه‌ها هستند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی است. در این مطالعه سرشت و منش به عنوان متغیرهای پیش‌بین و سازگاری عاطفی، اجتماعی و آموزشی به عنوان متغیر ملاک بررسی شدند. جامعه آماری در این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان سال دهم متوسطه شهر گرمی در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ است که در مجموع ۵۶۰ دانش‌آموز در سال دهم مقطع متوسطه مشغول به تحصیل بودند. با توجه به مشخص بودن تعداد اعضای جامعه آماری دانش‌آموزان برای تعیین حجم نمونه از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) استفاده شده است. بنابراین در مطالعه حاضر تعداد ۲۹۵ نفر از دانش‌آموزان جامعه آماری مورد مطالعه، به عنوان نمونه آماری به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه سرشت و منش^۱: پرسشنامه سرشت و منش توسط کلونینجر و همکاران (۱۹۹۴) برای اندازه‌گیری سرشت زیست ژنتیکی و منش اکتسابی ساخته شده است. این پرسشنامه ۱۲۵ سؤال دارد و هر آزمودنی به این سؤالات به صورت صحیح و غلط پاسخ می‌دهد. در این پرسشنامه سرشت ۴ بعد (نوجویی، آسیب‌پرهیزی، وابستگی به پاداش و پشتکار) و منش ۳ بعد (خود راهبردی، همکاری و خودفراروی) دارد. در پژوهش آلون سو و همکاران (۲۰۰۸) ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه بالای ۰/۶۸ به دست آمده است. کاویانی و محقق‌شناس (۱۳۸۶) ضریب پایایی بازآزمایی این پرسشنامه را در مقیاس‌های ۷ گانه از ۰/۶۱ تا ۰/۹۶ به دست آوردند. بین مقیاس‌های ۴ گانه سرشت با هم و مقیاس‌های ۳ گانه منش همبستگی معنی‌داری به دست نیامد. این بدان معنی است که مقیاس‌ها از یکدیگر مستقل هستند. ضریب همبستگی فرم کوتاه این پرسشنامه با فرم بلند ۰/۶۲ به دست آمده است.

¹ - Krejcie & Morgan

² Temperament and character Inventory

پرسشنامه سازگاری: این پرسشنامه اولین بار در سال ۱۹۹۳ جهت سنجش سازگاری دانش-آموزان در سه حوزه عاطفی، اجتماعی و آموزشی توسط A.k.p Singha تهیه گردیده و در سال ۱۳۷۷ توسط کرمی ترجمه و نگارش شده است. این آزمون شامل ۶۰ سؤال می‌باشد که برای سنجش دو حوزه عاطفی و اجتماعی ۴۰ سؤال در نظر گرفته شده و گزینه‌های هر سؤال نیز به صورت بله یا خیر طراحی گردیده است. در این پرسشنامه برای پاسخ‌های نشانگر سازگاری در هر سه حوزه نمره ۰ و در غیر این صورت نمره ۱ منظور می‌گردد.

برای آزمودنی‌ها در حوزه سازگاری عاطفی و اجتماعی بر طبق نمرات خام به دست آمده از پرسشنامه، ۵ طبقه با دامنه نمرات مربوط به آن توصیف گردیده است؛ به این طریق که برای سازگاری عاطفی طبقه الف: خیلی خوب: ۰-۱، ب: خوب: ۲-۵، پ: متوسط: ۶-۷، ت: ضعیف: ۸-۱۰، ث: خیلی ضعیف: ۱۱ به بالا و در مورد سازگاری اجتماعی نیز الف: خیلی خوب: ۰-۲، ب: خوب: ۳-۴، پ: متوسط: ۵-۷، ت: ضعیف: ۸-۱۰، ث: خیلی ضعیف: ۱۱ به بالا در نظر گرفته شده است. در ایران نیز روایی محتوایی و صوری این پرسشنامه توسط سه نفر از اساتید مشاوره، روانسنجی و آمار تأیید شده است. اساتید فوق‌الذکر تأیید کرده‌اند که این پرسشنامه برای سنجش سازگاری در سه حوزه عاطفی، اجتماعی و آموزشی برای دانش‌آموزان دبیرستانی و پیش‌دانشگاهی قابل تأیید است. بر اساس گزارش کرمی، پایایی این پرسشنامه به روش دو نیمه کردن برای سازگاری عاطفی ۰/۹۴ و برای سازگاری اجتماعی ۰/۹۳ بوده است.

پژوهشگران پس از اخذ موافقت اخلاقی و قانونی ضمن جلب رضایت آگاهانه دانش‌آموزان مورد پژوهش، داده‌ها را جمع‌آوری کردند و سپس برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون و نرم‌افزار SPSS استفاده نمودند.

یافته‌ها

نمونه این پژوهش در محدوده سنی ۱۶-۱۸ سال قرار داشتند میانگین (و انحراف معیار) سنی دانش-آموزان $X=۱۶/۵$ ($SD=/.86$) بود. در جدول ۱ خلاصه‌ای از یافته‌های توصیفی (همبستگی) مربوط به متغیر پیش‌بین سرشت و منش در دانش‌آموزان ارائه شده است.

جدول ۱. ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	سازگاری عاطفی	سازگاری اجتماعی	سازگاری آموزشی	نمره کل سازگاری	نوجویی	آسیب‌پرهیزی	خودراهبری	پشتکار	وابستگی به پاداش	همکاری	خودفراری
سازگاری عاطفی	۱										
سازگاری اجتماعی	★★★ ./۸۷	۱									
سازگاری آموزشی	★★★ ./۷۱	★★ ./۸۳	۱								
نمره کل سازگاری	★★ ./۸۱	★★ ./۷۶	★★ ./۷۳	۱							
نوجویی	★ -./۲۱	★ ./۲۸	★ ./۱۶	★ ./۲۴	۱						
آسیب‌پرهیزی	★ -./۱۸	★ -./۲۳	★ -./۳۱	★★ -./۳۶	★ -./۱۵	۱					
خودراهبردی	★★★ -./۸۲	★★ -./۸۳	★★ -./۹۶	★★ -./۸۷	★★ -./۶۱	★ -./۱۳	۱				
پشتکار	★★ -./۸۷	★★ -./۹۱	★★ -./۸۴	★★ -./۸۲	★ -./۱۷	★ ./۲۴	★ -./۱۰	۱			
وابستگی به پاداش	★ -./۱۱	★ -./۸	★ -./۱۶	★ -./۱۹	★ -./۲۱	★ -./۱۰	★ -./۱۳	★ -./۲	۱		
همکاری	★★ -./۴۸	★★ -./۶۶	★★ -./۶۷	★★ -./۵۱	★ -./۳۰	★ -./۳۹	★ ./۲۱	★ ./۲۳	★ -./۲۵	۱	
خودفراری	★ -./۱۸	★ -./۱۵	★ -./۱۹	★ -./۲۴	★ -./۳۳	★ -./۲۶	★ ./۱۴	★ ./۲۰	★ -./۲۸	★ -./۲۰	۱

★★★P < .۰۱, ★P < .۰۵

جدول ۲. جدول ضرایب رگرسیون گام به گام سازگاری بر اساس مؤلفه‌های سرشت و منش

متغیرها	B	β	R	R^2	خطای استاندارد برآورد
خودراهبری	۴/۰۱	.۵۱			
پشتکار	.۸۸	.۲۴	.۷۴	.۵۴	۴/۶۱
همکاری	۲/۵۶	.۱۸			

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی سرشت و منش با سازگاری نوجوانان بود. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بین سرشت و سازگاری دانش‌آموزان همبستگی مثبت معناداری وجود دارد و این فرضیه در سطح $P < .05$ معنی‌دار می‌باشد. نتایج یافته‌ی به دست آمده از آزمون این فرضیه با پژوهش آلون سو و همکاران (۲۰۰۸) همسویی دارد. با توجه به این که سرشت به عنوان یکی از عوامل زیستی در بروز اختلال سازگاری دخالت دارد، توماس و چس انطباق سرشت فردی با محیط را مطرح کرده‌اند؛ یعنی اگر سرشت یک فرد، با انتظارات محیطی هماهنگ باشد انتظار می‌رود که او به طور مثبت رشد کند (کاپلان و سادوک، ۲۰۰۷). با توجه به این که افراد ناسازگار در زندگی روزمره خود دارای مشکلاتی هستند، می‌توان نتیجه گرفت که از رشد سالمی برخوردار نبوده و در انطباق با محیط دچار مشکل هستند.

هم‌چنین در این پژوهش بین پشتکار و سازگاری در نوجوانان همبستگی مثبت معناداری به دست آمد. پشتکار نشان‌دهنده تمایل ارثی برای پایداری رفتار، علی‌رغم محرومیت و ناکامی، خستگی و تقویت متناوب است. انتظار می‌رود که این بعد با سازگاری رابطه مستقیم داشته باشد چرا که با افزایش پشتکار است که ما شاهد افزایش سازگاری و موفقیت در عرصه زندگی، شغل و تحصیلات هستیم.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بین منش و سازگاری همبستگی مثبت معناداری وجود دارد. نتایج رابطه ابعاد منش با سازگاری عاطفی، اجتماعی و آموزشی در زیر مورد بحث قرار می‌گیرد: نتایج نشان داد که بین همکاری و سازگاری دانش‌آموزان رابطه مثبت معناداری وجود دارد. بین خود راهبری و سازگاری عاطفی، اجتماعی و آموزشی دانش‌آموزان رابطه مثبت معناداری به دست آمد که این نتیجه با یافته‌های پژوهشی لیو و همکاران (۲۰۰۱) و کیم و همکاران (۲۰۰۹) همسو است. می‌توان نتیجه گرفت که منش فرد از عوامل مهمی است که می‌تواند بر سازگاری روانی، اجتماعی و آموزشی دانش‌آموزان تأثیر بگذارد. طبق نظریه یادگیری، مشکلات سازگاری و کژرفتاری به دلیل نابهنجاری در مکانیسم‌های طبیعی یادگیری به وجود می‌آید و نظریه تجربیات اوایل

کودکی، علت مشکلات سازگاری را یادگیری تقلیدی علایم می‌داند که توسط مادر به فرزند منتقل می‌شود، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که عوامل محیطی در بروز مشکلات سازگاری نوجوانان دخالت دارد.

این نتیجه را می‌توان این‌گونه تبیین کرد که پختگی منش همانند یک ماریپیچ است که در آن افراد می‌توانند ارتقاء کنند (کلونینجر و شوراکیک، ۱۹۹۷). این ماریپیچ باعث خردمندی و بهزیستی می‌شود (برای مثال: کلونینجر، ۲۰۰۴). منش فرد می‌تواند در واکنش به موقعیت‌های اضطراب‌آور در ماریپیچ، پایین بیاید (برای مثال کلونینجر، ۲۰۰۴). می‌توان گفت که منش نوجوانان ناسازگار، در حد پایینی است. هم‌چنین ترکیب خودراهبری بالا، همکاری بالا و پشتکار بالا، آن چیزی است که افراد سالم، متعادل و سازگار را مشخص می‌کند (به نقل از کاویانی، ۱۳۸۲). پس می‌توان بیان کرد که نوجوانان ناسازگار در این سه بعد دارای نمرات پایینی هستند بنابراین ناسازگاری بیشتر و به تبع آن مشکلات و کثرتاری‌های زیادی را شاهد هستیم.

نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیر نشان داد که حدود ۴۹ درصد واریانس مربوط به سازگاری توسط سرشت و منش تبیین می‌شود. هم‌چنین نتایج نشان داد که خودراهبری بالا در پیش‌بینی نشانه‌های سازگاری روانی، اجتماعی و آموزشی در نوجوانان بیشترین سهم را دارد.

با عنایت به بررسی‌ها و جستجوهای وافر پژوهشگر، از آنجایی که بررسی رابطه بین سرشت و منش با سازگاری نوجوانان در کشور عزیزمان ایران تا کنون مورد بررسی قرار نگرفته است و علی‌رغم این‌که مطالعه حاضر می‌تواند از این جهت بدیع باشد، امکان مقایسه نتیجه به دست در این قسمت با نتایج پژوهش‌های داخلی دیگر مقدور نیست لیکن یافته‌های پژوهش حاضر در این خصوص می‌تواند با یافته‌های لیو و همکاران (۲۰۰۶)، کیم و همکاران (۲۰۰۹)، کلونینجر (۲۰۰۴)، کیونینجر و شوراکیک (۱۹۹۷)، آلون سو و همکاران (۲۰۰۸) و کاویانی (۱۳۸۲) هماهنگ باشد.

در پایان، بر اساس یافته‌های این پژوهش، به معلمان و والدین توصیه می‌شود با تأکید بر اهمیت مؤلفه‌های سرشت و منش، می‌توانند توان سازگاری دانش‌آموزان را افزایش دهند. در نظام‌های آموزشی به جای تأکید بر انتخاب افراد بر اساس نمره و رتبه، به رشد صلاحیت‌ها و تسلط افراد بر موضوع یادگیری توجه شود؛ در سیستم آموزش و پرورش، تأکید بر عوامل درون روانی افزایش یابد.

این مطالعه نیز مانند سایر پژوهش‌ها، دارای برخی محدودیت‌ها بود که در پژوهش‌های آینده باید به آن‌ها توجه کرد. از جمله این‌که نتایج پژوهش محدود به پسران بوده و قابل تعمیم به دختران نیست. هم‌چنین، این پژوهش به علت استفاده از روش توصیفی-همبستگی و ناتوانی در کنترل برخی متغیرهای احتمالی مانند هوش، خلاقیت، تجربیات پیشین و ... نمی‌توان ادعا کرد که ارتباط مشاهده شده صرفاً ناشی از متغیرهای پیش بین بوده است. هم‌چنین از آنجایی که از نظر کلونینجر بین عوامل فرهنگی-اجتماعی و مؤلفه‌های سرشت و منش ارتباط وجود دارد بنابراین پیشنهاد می‌شود که پژوهشی مشابه با این مطالعه در سایر مناطق نیز انجام گیرد.

منابع

- ابوالقاسمی، عباس، کرمی، جهانگیر، بختی، مجتبی، کوله مرز، محمد جواد (۱۳۹۴) مقایسه سرشت و منش بیماران افسرده و افراد بهنجار، مجله اصول بهداشت روان، سال ۱۷، شماره ۴، صص ۱۶۵-۱۷۲.
- باچر، ج؛ سوزان، م؛ جیل، ه (۱۳۸۸). آسیب‌شناسی روانی. ترجمه سید محمدی، یحیی، چاپ دوم، تهران: نشر ارسباران.
- بیرامی، منصور، عبدالله زاده، آیدا (۱۳۹۱) مطالعه مبتنی بر مدل کلونینجر: مقایسه عامل‌های سرشت و منش خودکشی‌کنندگان با افراد هنجار، مجله اصول بهداشت روانی، سال ۱۴، شماره ۴، صص ۳۳۶-۳۴۳.
- خورشیدوند، زینب؛ رحیمیان، اسحق؛ طالع پسند، سیاوش (۱۳۹۴) مقایسه ابعاد سرشتی-منشی شخصیت بیماران دارای اختلال اضطراب جدایی بزرگسالی با افراد سالم، فصلنامه روانپزشکی و روانشناسی بالینی، سال ۲۱، شماره ۳، صص ۱۹۳-۲۰۱.
- سادوک، بنیامین؛ سادوک، ویرجینیا. (۲۰۰۷). خلاصه روانپزشکی کاپلان و سادوک. جلد ۲. ترجمه پورافکاری، نصرت‌الله. (۱۳۹۰). تبریز: انتشارات شهرآب.
- غلامرضایی، سیمین؛ عزیزی، امیر؛ اسماعیلی، مهدی؛ اسماعیلی، سودابه، نگین، پیدا (۱۳۹۳) نقش صفات شخصیتی منش در پیش‌بینی کیفیت راهبردهای مثبت تنظیم شناختی هیجان زندانیان، فصلنامه ممدکاری اجتماعی، (۳) (۳)، ۳۸-۳۱.
- فریدحسینی، فرهاد؛ کاویانی، حسین؛ اسعدی، سیدمحمد؛ علی ملایری، نوشین؛ مقدس بیات، محمدرضا (۱۳۸۶) الگوی سرشت و منش در افراد مبتلا به اختلال شخصیت ضد اجتماعی و مقایسه آن با جامعه هنجار ایران، تازه‌های علوم شناختی، سال ۹، شماره ۲، صص ۵۴-۶۰.
- کاویانی و محقق‌شناس. (۱۳۸۶). نظریه‌های زیستی شخصیت. تهران: موسسه انتشاراتی علوم شناختی.
- کاویانی، حسین. (۱۳۸۲). نظریه زیستی شخصیت. تهران: نشر سنا، چاپ اول. تهران: انتشارات رشد.
- کاویانی، حسین؛ پورناصح، مهرانگیز (۱۳۸۴) اعتباریابی و هنجاریابی پرسشنامه سرشت و منش TCI در جمعیت ایرانی، مجله دانشگاه علوم پزشکی تهران، سال ۶۳، شماره ۲، صص ۸۹-۹۸.
- کرمی، زهرا؛ پیر خائفی، علیرضا؛ کوثر نیا، امین‌اله؛ مساح، امید؛ فرهودیان، علی (۱۳۹۲) مقایسه ویژگی‌های شخصیتی بر اساس سرشت و منش در مصرف‌کنندگان مواد مخدر، فصلنامه مطالعات اعتیاد، دوره ۱۴، شماره ۵.

Alonso, P., Menchon, J.M., Jimenez. S., Segalas. J., Mataix-Cols, D., Jaurieta, N., et al. (2008). Personality dimensions in obsessive-compulsive disorder: Relation to clinical variables, *Psychiatry Res*, 157(1-3),159-68.

Barzegar S. *Escape of girls*. 1st ed. Qom: Jamal Publication;2002. p. 9. (Text in Perian)

Becerra B, Paez F, Robles Garcia R, Vela GE. [Temperament and character profile of persons with suicide attempt]. *Actas Espanolas de Psiquitria* 2005; 33(2): 117-22. (Spanish).

Bosaki,S; Innerd,w & Towson,s.(1997). Field independence- dependence and self-esteem in preadolescents. Does Gendermake a difference? *Journal of Yourth and Adolescence*,26(6),691-703.

Brezo J, Paris J, Turecki G. Personality traits as correlates of suicidal ideation, suicidal attempts and suicidal completion: A systematic review. *Acta Psychiatr Scand* 2006; 113: 180-206.

Cloninger, C.R., Gilligen S.B. (1987). Neuro genetic Mechanisms of Learning: A Psychogenetic Perspective, *Journal of psychiatry Research*, 21, 457-472.

Cloninger, C.R. (1991). Brain networks underlying personality development. In B.J. Carroll, & J.E. Barrett (Eds). *Psychopathology and the Brain*. New York: Raven Press. PP, 183-208.

Cloninger, C.R., Svrakic, D.M. (1994). Differentiating normal and deviant personality by the seven factor personality model. In Strack S., Lorr, M. (Eds.), *Differentiating Normal and Abnormal Personality*. New York: Springer Publishing Co.

Cloninger, C. R., & Svrakic, D. M. (2005). Personality disorders. In B. J. Sadock. V. A. Sadock (Eds.), *Comprehensive textbook of psychiatry* (Eight Edition, pp, 2063- 2105).

Evren C, Evren B, Yancar C, Erkiran M. Temperament and Character Model of Personality Profile of Alcohol- and Drug-Dependent inpatients. *Comprehensive Psychiatry*; 2007: 48(3): 283-288.

Farmer A, Redman K, Harris T, Webb R, Mahmood A, Sadler S, et al. The Cardiff sib-pair study: Suicidal ideation in depressed and healthy subjects and their siblings. *Crisis* 2001; 22: 71-3.

Graham S, Bellmore A, Juvonen J. Peer victimization in middle school: When self and peer views diverge. *J Applied School Psycho* 2003; 19: 117–37.

Hansenne M, Pitchot W, Gonzales Moreno A, Machurot PY, Anseau M. The Tridimensional Personality Questionnaire [TPQ] and depression. *Eur Psychiatry*.1998; (13):101–03.

Lev-Wiesel R, Nuttman-Shwartz O, Sternberg R. Peer rejection during adolescence: Psychological long-term affects a brief report. *J Loss Trauma* 2006; 11: 131–42.

Lochner C, Hemmings S, Seedat S, Kinnear C, Schoeman R, Annerbrink K, Olsson M, Eriksson E,

Mertol S, Alkin T. Temperament and character dimensions of patients with adult separation anxiety disorder. *J Affect Disorders*. 2012; 139: 199-203.

Moolman-Smook J, Allgulander C, Stein DJ. Genetics and personality traits in patients with social anxiety disorder: A case-control study in South Africa. *Eur Neuropsychopharmacol*. 2007;(17): 321—27.

Mörtberg E, Bejerot S, Wistedt AA. Temperament and character dimensions in patients with social phobia: Patterns of change following treatments? *Psychiatry Res*.2007; (152): 81–90.

Nikoogoftar M. Study of Emotional intelligence role in educational improvement and public health of high school students [dissertation], Tehran. School of Literature and Humanities, Tarbiat Modares University 2006. (Text in Perian)

O. Le Bon P, Basiaux E, Streel J, Tecco C, Hanak M, Hansenne M, et al. Personality Profile and Drug of Choice; A Multivariate Analysis Using Cloninger's TCI on Heroin Addicts, Alcoholics and A Random Population Group. *Drug and Alcohol Dependence*. 2004; 73(2): 175-182.

Peirson AR, Heuchert JW. The relationship between personality and mood: comparison of the BDI and the TCI. *Person Individ Dif*. 2001;(30):391–99.

Richter J, Polak T, Eisemann M. Depressive mood and personality in terms of temperament and character among the normal population of depressive inpatients. *Person Individ Dif*. 2003; (35):917–27.

Rigby K. Consequences of bullying in schools. *Cana J of Psychi* 2003; 48: 583–90.

Saghi M, Rajai A. Relation between adolescent perception families with adjustment. *Thought and Behavior in Clinical Psychology* 2009; 10:71-82.

Predicting affective, social and academic adjustment in students based on temperament and character dimensions

Abstract

The present study was aimed to Predicting affective, social and academic adjustment in students based on temperament and character dimensions in Germe City. The research method was correlational. Population of the study incorporated first year high school students of in Germe city in the academic year 2015-2016. Participants were 295 male students were selected using multistage random sampling method. For data collection, we used Temperament and character Inventory, affective, social and academic adjustment and demographic questionnaires. Data were analyzed by Pearson correlation test and regression analysis. The results showed that there were negative, significant relations between temperament (. /71) and character (. /67) with adjustment. Also, The results of regression analysis indicated that, In general, 54% of variance for academic adjustment is explicable based on the temperament and character dimensions. Also, the dimensions of self- directiveness, Co-cooperativeness and Persistence were the most important predictors of adolescent adjustment. These results have important implications in psychopathology of adjustment problems. Accordingly, the experts, can use these results for prevention and treatment of adjustment problems.

Keywords: character, temperament, adjustment, students.